

Monika Piotrowska-Mazurowska

Instytut Neofilologii

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

O FRAZEOLGIZMACH WE WSPÓŁCZESNYM ROSYJSKIM ŻARGONIE NARKOMANÓW

Key words: phraseologism, jargon, semantic classification, synonymous variants, lexical-grammatical classification

Chociaż „jedną z mniej zbadanych sfer funkcjonowania frazeologii jest dziedzina codziennej ustnej komunikacji ludzkiej, gdyż za frazeologią stoi przede wszystkim tradycja tekstów pisanych” [Chlebda 1996: 15], przedmiotem niniejszego artykułu uczyniono właśnie ponadwyrazowe nominacje narkotyczne, zakładając, że każdy żargonizm narkotyczny zbudowany z dwóch lub więcej członów jest frazeologizmem. Na pewno część badanych frazeologizmów to frazeologizmy krótkotrwałe i ograniczone w zasięgu do osobistych kontaktów narkomanów między sobą. Jeśli jednak dane grupy ludzi posługiwały się pewnymi wyrażeniami w określonym czasie i w określonych sytuacjach, to te „wyrażenia były frazeologiczne [...] *względem* danych grup ludzi i *względem* danych odcinków czasowych, czyli wszędzie i zawsze tam, gdzie były faktycznie używane; mówiąc inaczej, wszędzie i zawsze tam, gdzie były używane, były odtwarzane, a więc frazeologiczne” [Chlebda 1996: 23]. Warto także pamiętać o tym, że „frazeologiczność jest wartością względną” [Chlebda 1996: 23].

Podstawą analizy stały się 274 związki frazeologiczne, wyekscerpowane z następujących publikacji leksykograficznych: *Словарь московского арга* W.S. Jelistratowa [Елистратов 1994], *Слова, с которыми мы все встречались. Толковый словарь русского общего жаргона* O.P. Jermakowu, J.A. Ziemskiej i R.I. Roziny [Ермакова, Земская, Розина 1999], *Большой словарь русского жаргона* W.M. Mokijenki i T.G. Nikitiny [Мокиенко, Никитина 2000], *Так говорит молодёжь. Словарь молодёжного сленга* T.G. Nikitiny [Никитина 1998], *Сленг хиппи. Материалы к словарю* F.I. Rożanckiego [Рожанский 1992], *Словарь русского сленга (сленговые слова и выражения 60-90-х годов)* I. Juganowa i F. Juganowu [Юганов, Юганова 1997].

W nominacjach narkotycznych dają się zaobserwować wszystkie rodzaje związków wydzielonych według kryterium semantycznego, tj. ze względu na stopień zespolenia znaczeniowego składników związku: związki luźne, łączliwe i stałe.

Po pierwsze, nominacje narkotyczne mogą tworzyć związki luźne, doraźnie wchodzić w dowolne połączenia z innymi żargonizmami, np. *цѣпануло движка*,

нарка, наркошу, пыжика, таракана, торчка; **обкуриться** анашой, дрянью, дурехой, зеленью, планом, соломкой, травой; **обкуриться** в грязь, в говно, вдребадан, вдребезень; **трескаться** антрацитом, беляшкой, винтом, керосином, ширкой; **бедой** вломиться, двинуться, обсадиться, обширяться, промазаться.

Drugą grupę stanowią związki frazeologiczne łączliwe, „których stopień spoistości jest duży, ale jest możliwa wymiana jednego lub kilku elementów w obrębie ograniczonej liczby wyrazów, zwykle bliskoznacznych” [Müldner-Nieckowski 2003: 20], np. *пыль небесная, серебряная* – ‘kokaina’; *пяtku свернуть, смять* – ‘podkreślić koniec dopalanego papierosa, aby ubić część zawierającą narkotyk i wypalić go do końca’; *шнягу замутить, запоганить* – ‘wyprodukować narkotyk domowym sposobem’; *яда заглотить, захавать* – ‘zażyć narkotyki’; *с иглы сойти, соскочить, прыгнуть* – ‘przestać wprowadzać sobie narkotyk dożylnie’; *до джефа дойти, доползти* – ‘udać się do apteki po efedrynę; udać się do apteki po tabletki, które mogą być wykorzystane jako narkotyki’; *вальты прилетели, катят* – ‘ktoś zachowuje się jak nienormalny’.

Można również wyodrębnić związki frazeologiczne stałe, których znaczenie nie wynika z sumy znaczeń poszczególnych elementów, np. *давать по мозгам* – ‘palić haszysz’; *джек экспресс* – ‘wdmuchiwanie dymu haszyszowego w usta kolejnej osoby’; *золотой укол* – ‘ostatnia (przed śmiercią) iniekcja narkotyku, dostarczająca narkomanowi szczególnie silnej rozkoszy’; *играть в ихтиандра* – ‘cierpieć z powodu torsji’; *морозить косяк* – ‘trzymać papieros z marihuaną nie paląc go, zgasić i zostawić „na potem” papieros z marihuaną’; *смотреть мультики* – ‘zażywać halucynogenne preparaty medyczne jako narkotyk’; *проехать по ушам* – ‘w czasie działania narkotyku emocjonalnie opowiadać rozmówcy coś niezbyt interesującego’.

Od strony semantycznej frazeologizmom narkotycznym właściwa jest polisemiczność i monosemiczność. Wieloznaczne stanowią nieliczną grupę (tylko 5,5% wszystkich związków frazeologicznych), jedna nominacja dotyczy nazw narkotyków: *Леди Хэмп* – 1) ‘marihuana’, 2) ‘haszysz’; jedna – nazw narkomanów: *наркота зеленая* – 1) ‘skończony narkoman, narkoman, którego czeka śmierć’, 2) ‘narkomani’. Pozostałe polisemiczne związki frazeologiczne określają nazwy stanów psychofizycznych oraz sposobów przyjmowania narkotyków: *быть в хумаре/в хумарах* – 1) ‘odczuwać syndrom abstynencyjny’, 2) ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’, 3) ‘być w stanie euforii narkotycznej’; *горбатый приход* – 1) ‘wielokrotne przeżywanie stanu euforii narkotycznej po jednorazowym zażyciu środka psychotropowego’, 2) ‘długotrwały stan euforii narkotycznej, długotrwałe działanie środka psychotropowego’; *загибаться от вольного* – 1) ‘wachać kokainę na cudzy koszt’, 2) ‘znajdować się w stanie upojenia narkotycznego’; *заловить (словить) приход* – 1) ‘odczuć stan euforii wywołanej użyciem narkotyku’, 2) ‘zdobyć narkotyki’; *кум мучает* – 1) ‘o stanie syndromu abstynencyjnego’, 2) ‘o kiepskim nastroju, depresji’; *подсадить на иглу* – 1) ‘siłą wprowadzić komuś narkotyk’, 2) ‘przyzwyczaić kogoś do zażywania narkotyków’; *сесть на иглу* – 1) ‘zacząć zażywać narkotyki’, 2) ‘wstrzykiwać narkotyk’, 3) ‘znajdować się w stanie upojenia narkotycznego’; *сидеть на винте* – 1) ‘regularnie robić sobie zastrzyki z perwityny’, 2) ‘być w stanie upojenia narkotycznego’.

Frazeologizmy wchodzą również w układy synonimiczne. Szeregi synonimiczne tego rodzaju nazw szczególnie obficie występują w sferze nominacji narkotyków oraz czynności związanych z przyjmowaniem narkotyków, np.: *божья коровка – божья трава – дурь центровая – дрянь больная – турецкий табак* – ‘haszysz’; *белая леди – белый кайф – коричневый сахар – чёрный сахар* – ‘heroina’; *белая пудра – небесная пыль – серебряная пыль* – ‘kokaina’; *быть на дозняка – захватить яда – нахвататься моли – сесть на препарат – сидеть на дозе* – ‘zażyć narkotyk’; *вмазать винтом по вене – гнать (пустить) по вене – двигать по вене (в вену) – насос гудит (кому-либо) – двигать по вене – пихнуть колючего – разогнать комара – поиметь ширево – сидеть на игле* – ‘wprowadzić/wprowadzać narkotyk przy pomocy iniekcji’; *взорвать косяк – запускать самолетик – общаться с Леди Хэмп – плыть по плану – просечься в зелень* – ‘palić narkotyki’; *бросить на кишку – глотать колеса – дружить с аптекой – сидеть на колёсах* – ‘przyjąć środek narkotyczny w tabletkach’.

Ponieważ problem rozgraniczenia synonimii i wariancji we frazeologii jest kwestią trudną, która dotychczas nie doczekała się zadowalającego rozwiązania, żadne z kryteriów podziału nie jest bezsporne i powszechnie przyjmowane [Buttler 1982: 31]. Przyjmujemy za A.M. Lewickim, że „wariantywność jest podtypem synonimii, a zbiór wariantów związku frazeologicznego jest podzbiorem jego synonimów” [Lewicki 1982: 38].

W analizowanych związkach frazeologicznych można wydzielić następujące typy wariantów synonimicznych:

1. Warianty fonologiczne:

долбить кумар / долбить кумор – ‘przebywać w stanie głodu narkotycznego’; *замастырить косяк / замостырить косяк* – ‘napełnić papierosa substancją narkotyczną (marihuana, haszyszem)’.

2. Warianty morfologiczno-gramatyczne:

быть в тупняке / быть в тупняках – ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’; *быть в хумаре / быть в хумарах* – 1) ‘odczuwać syndrom abstynencyjny’, 2) ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’, 3) ‘być w stanie euforii narkotycznej’; *ловить тупняка / ловить тупняки* – ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’; *падать (упасть) на хвост / падать (упасть) на хвоста* – ‘zażyć, otrzymać dawkę narkotyku na cudzy rachunek’.

3. Warianty słowotwórcze:

божья трава / божья травка – ‘narkotyki (np. haszysz)’; *забить косую / / забить косуху / забить косяк* – ‘wypalić papierosa napełnionego narkotykiem’; *забить косяк / забить косячок* – ‘napełnić papieros substancją narkotyczną (marihuana, haszyszem)’; *находиться в замороке / находиться в заморочке* – ‘nie rozumieć czegoś, będąc pod wpływem narkotyku’; *пустить паровоз / пустить паровозик* – ‘palić papieros z narkotykiem w określony sposób’.

4. Warianty leksykalne:

бросить на кишку / кинуть на кишку – ‘przyjąć środek farmakologiczny w tabletkach w celach niemedycznych’; *гнать по вене / пустить по вене / двигать по*

вене – ‘wprowadzać narkotyki dożylnie’; *заглотить яда / захавать яда* – ‘zażyć narkotyki’; *коричневый сахар / черный сахар* – ‘heroína’; *небесная пыль / серебряная пыль* – ‘kokaina’; *Полина Ивановна / Полина Фёдоровна* – ‘politura, lakier spirytusowy z dodatkiem żywiczych substancji, wykorzystywany przez toksykomanów jako środek narkotyczny’; *свернуть пятку / смять пятку* – ‘podkreślić koniec dopalanego papierosa, aby ubić część zawierającą narkotyk i wypalić go do końca’; *смеиной табак / турецкий табак* – ‘haszysz’; *сойти с иглы / соскочить с иглы / прыгнуть с иглы* – ‘prześć wprowadzać sobie narkotyk dożylnie’; *шнягу замутивать / шнягу запоганить* – ‘wyprodukować narkotyk domowym sposobem’.

W nominacjach narkotycznych ze względów formalnych, tj. ze względu na postać gramatyczną wyrazów, wyróżniamy (za Stanisławem Skorupką) [por. Kania, Tokarski 1984: 209] trzy typy związków frazeologicznych: wyrażenia, zwroty i frazy.

Wśród 62 wyrazów wyodrębnić można frazeologizmy, w których ośrodkiem wyrażenia jest rzeczownik (54). Najczęściej są to związki dwuwyzrazowe składające się: 1) z rzeczownika i przymiotnika, który może występować przed wyrazem określanym lub po nim, np.: *белая леди* – ‘heroína’; *божья трава* – ‘narkotyki (np. haszysz)’; *гусиные лапки* – ‘tabletki narkotyczne’; *золотой укол* – ‘ostatnia (przed śmiercią) iniekcja narkotyku, dostarczająca narkomanowi szczególnie silnej rozkoszy’; *колымский глоток* – ‘ostatni duży łyk (zwykle bardzo mocnego naparu herbaty)’; *дырявая нитка* – ‘miejsce na granicy, przez które przerzuca się narkotyki’; *серебряная пыль* – ‘kokaina’; *коричневый сахар* – ‘heroína’; *центровое курево* – ‘haszysz’; *дрянь больная* – ‘haszysz niskiej jakości’; *дурь жената* – ‘marihuana, haszysz zmieszany z tytoniem’; *лягушка грязная* – ‘handlarz narkotyków, który chowa je pod ubraniem na brzuchu’; *наркота зеленая* – 1) ‘skończony narkoman; narkoman, którego czeka śmierć’, 2) ‘narkomani’; *шифер пухлый* – ‘handlarz narkotykami na dużą skalę’; *яма дурная* – ‘melina narkomanów’;

2) z dwóch rzeczowników, np. *кусочек кайфа* – ‘porcja narkotyku’; *эликсир бодрости* – ‘bardzo mocny napar herbaty’; *лягушка с икрой* – ‘handlarz narkotyków z towarem’; *планочка с баном* – ‘puszka z haszyszem’; *джа экспресс* – ‘wdmuchiwanie dymu haszyszowego w usta kolejnej osoby’. Wśród tego typu wyrazów nieliczne, odnoszące się do nazw narkotyków, stanowią przykłady antonomazji: *Борис Федорович* – ‘klej „БФ”, wykorzystywany jako środek narkotyczny’; *леди Хэмп* – 1) ‘marihuana’, 2) ‘haszysz’; *Мария Ивановна* – ‘marihuana’; *Полина Ивановна* – ‘politura, lakier spirytusowy z dodatkiem żywiczych substancji, wykorzystywany przez toksykomanów jako środek narkotyczny’; *Полина Фёдоровна* – ‘politura, lakier spirytusowy z dodatkiem żywiczych substancji, wykorzystywany przez toksykomanów jako środek narkotyczny’.

W jednym przypadku wyrazem określanym jest liczebnik: *полтора глаза* – ‘tabletki cyklodolu wykorzystywane jako substancja narkotyczna’.

Do wyrazów zalicza się również wyrażenia przyimkowe (7):

под балдой – ‘w stanie euforii narkotycznej’; *под кайфом* – ‘w stanie euforii narkotycznej’; *на колесах* – ‘o człowieku znajdującym się pod wpływem narkotyków lub alkoholu’; *под колесами* – ‘o stanie upojenia narkotycznego’; *на присосках* –

‘o człowieku znajdującym się pod działaniem perwityny’; *под торчем* – ‘pod wpływem narkotyku, w stanie euforii narkotycznej’; *под феном* – ‘pod wpływem fenaminy’.

Najliczniej reprezentowane są związki o charakterze werbalnym, czyli zwroty. Odnotowano ich aż 209, czyli ok. 76% wszystkich frazeologizmów. Są to głównie jednostki o ograniczonej łączliwości, np. *бомбить холодильник* – ‘wyjadać całą żywność z lodówki (przy silnym uczuciu głodu, pojawiającym się na końcu odurzenia haszyszem)’; *видеть бредульки* – ‘mieć halucynacje’; *вмазать винтом по вене* – ‘zrobić zastrzyk dożylny z perwityny’; *втыкать марашет* – ‘wachać kokainę’; *дать наколку на гонца* – ‘wskazać człowieka, u którego można kupić większą partię narkotyków’; *двигать по вене* – ‘wprowadzać narkotyki dożylnie’; *держат на поводке* – ‘utrzymywać członka grupy narkomanów w niewolniczej zależności z powodu długów’; *дружить с аптекой* – ‘używać środków farmakologicznych jako narkotyków’; *играть в ихтиандра* – ‘cierpieć z powodu torsji’; *косить трин-траву* – ‘zbierać plony konopi tych gatunków’; *ловить (поймать) глюки* – ‘mieć halucynacje’; *мучмарить фомку* – ‘zażywać LSD lub grzyby psylocybinowe’; *обцаться (пообцаться) с Леди Хэмп* – ‘palić marihuanę’; *пихнуть колючего* – ‘zrobić zastrzyk z narkotyku’; *подлечить косяк* – ‘z naderwanego lub złamanego papierosa z marihuaną uczynić nadającego się do użycia’; *пойти похехекать* – ‘napalić się haszyszu’; *просечься в зелень* – ‘palić papierosy z substancją narkotyczną’; *пустить паровозик* – ‘palić marihuanę w określony sposób’; *смотреть мультики* – ‘zażywać halucynogenne preparaty medyczne jako narkotyki’; *тащить в белом* – ‘zażywać fenaminę’; *цёлкнуть хвостом* – ‘umrzeć’.

W analizowanych przykładach występują również elementy zdolne do łączenia się z wieloma nazwami, np. czasownik *быть* posłużył do utworzenia aż 15 zwrotów, przede wszystkim określających stan głodu narkotycznego i syndromu abstynencyjnego lub upojenia narkotycznego, np. *в астрале быть* – ‘przebywać w stanie upojenia (pod wpływem narkotyków, alkoholu)’; *быть в бедности* – ‘cierpieć z powodu braku narkotyków, znajdować się w stanie głodu narkotycznego’; *быть в волокуше* – ‘być w stanie upojenia narkotycznego’; *быть на дозняке* – ‘stale zażywać narkotyki’; *быть на кумаре* – ‘odczuwać syndrom abstynencyjny’; *быть в куморе* – ‘znajdować się w stanie głodu narkotycznego’; *быть в минимундусе* – ‘odczuwać upojenie narkotykowe’; *быть в отрубe* – ‘znajdować się w jakimkolwiek skrajnym stanie emocjonalnym’; *быть в отходняке* – ‘odczuwać syndrom abstynencyjny’; *быть в пожаре* – ‘znajdować się w stanie euforii narkotycznej’; *быть в тупняке (в тупнях)* – ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’; *быть в хандре* – ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’; *быть в хумаре (в хумарах)* – 1) ‘odczuwać syndrom abstynencyjny’, 2) ‘odczuwać stan głodu narkotycznego’, 3) ‘być w stanie euforii narkotycznej’.

Znaczną potencję zwrototwórczą wykazuje również czasownik *сидеть*, np. *сидеть на винте* – 1) ‘regularnie robić sobie zastrzyki z perwityny’, 2) ‘być w stanie upojenia narkotycznego’; *сидеть на дозе* – ‘regularnie zażywać narkotyki’; *сидеть на игле* – ‘wstrzykiwać narkotyki’; *сидеть на измене* – ‘wystraszyć się, poczuć strach, trwogę (zwykle w stanie syndromu abstynencyjnego)’; *сидеть на колесах* – ‘zażywać tabletki narkotyczne’; *сидеть на пыхе* – ‘regularnie palić narkotyki’; *сидеть на*

траве – ‘palić marihuane, haszysz’, oraz czasownik *торчать*, np. *торчать на белом* – ‘zażywać fenaminę’; *торчать по колесам* – ‘zażywać tabletki narkotyczne’; *торчать глухо* – ‘być w stanie silnego upojenia narkotycznego’; *торчать по кайфу* – ‘zażywać narkotyki’; *торчать на черном* – ‘zażywać opiaty’.

Wśród zwrotów zarejestrowano ponadto konstrukcje nieosobowe, np. *баиню сняло* (odnosi się do wszystkich silnych wrażeń w trakcie działania narkotyku); *баиню рвет* (odnosi się do wszystkich silnych wrażeń w trakcie działania narkotyku); *люки заварило* (o działaniu narkotyku); *пробило на ха-ха* (tak nazywa się pierwsza reakcja prawie u każdego palacza marihuany – niepohamowany śmiech z byle jakiego powodu, a czasem i bez powodu), a także zwroty porównawcze, np. *дымить как паровоз* – ‘dużo palić’; *торчать как лом* – ‘odczuwać silne upojenie narkotyczne’.

W porównaniu z rozbudowaną grupą zwrotów frazeologicznych frazy prezentują się bardzo skromnie (trzy jednostki, czyli tylko 1,1% wszystkich frazeologizmów): *Любишь косить, люби и кумар ловить* (powiedzenie narkomanów); *Тете ханум совсем плохо* (umowna fraza sprzedawców i kupców narkotyków, która oznacza, że dostarczono narkotyk niskiej jakości); *ПИСК* (od: *пошел искать себе кукнар*) – ‘poszedł szukać sobie narkotyku’.

Analiza przytoczonego materiału frazeologicznego pozwala stwierdzić, że w nominacjach narkotycznych dają się zaobserwować wszystkie rodzaje związków podzielonych według kryterium semantycznego i kryterium formalnego. Tylko 15 formacji to związki wieloznaczne. Frazeologizmy tworzą również szeregi synonimiczne, nierzadko bardzo rozbudowane, np. znaczenie ‘odczuwać działanie narkotyku, przebywać w stanie upojenia narkotycznego, osiągnąć stan euforii pod wpływem narkotyku’ przekazuje 26 jednostek frazeologicznych. Dają się także wyodrębnić frazeologiczne warianty fonetyczne, morfologiczno-gramatyczne, słowotwórcze oraz leksykalne. Można również stwierdzić, że chociaż w żargonie narkomanów znajdziemy niewiele związków frazeologicznych z języka ogólnego, którym nadano nowe znaczenie (np. *под балдой* – ‘w stanie euforii narkotycznej’; *божья коровка* – ‘haszysz’; *гусиные лапки* – ‘tabletki narkotyczne’; *на колесах* – ‘o człowieku znajdującym się pod wpływem narkotyków lub alkoholu’; *сосать лану* – ‘znajdować się w stanie głodu narkotycznego’), to bazę dla większości jednostek stanowią wyrazy języka ogólnego.

Bibliografia

- Елистратов В.С. (1994). *Словарь московского аргю*. Москва.
 Ермакова О.П., Земская Е.А., Розина Р.И. (1999). *Слова, с которыми мы все встречались. Толковый словарь русского общего жаргона*. Москва.
 Мокиенко В.М., Никитина Т.Г. (2000). *Большой словарь русского жаргона*. Санкт-Петербург.
 Никитина Т.Г. (1998). *Так говорит молодёжь. Словарь молодёжного сленга*. Санкт-Петербург.
 Рожанский Ф.И. (1992). *Сленг хиппи. Материалы к словарю*. Санкт-Петербург–Париж.

- Юганов И., Юганова Ф. (1997). *Словарь русского сленга (сленговые слова и выражения 60-90-х годов)*. Москва.
- Buttler D. (1982). *Pojęcie wariantów frazeologicznych*. W: A.M. Lewicki (red.). *Stalność i zmienność związków frazeologicznych*. Lublin.
- Chlebda W. (1996). *Frazeologia potocznych gatunków mowy (rozpoznanie wstępne)*. W: A.M. Lewicki (red.). *Problemy frazeologii europejskiej I*. Warszawa.
- Kania S., Tokarski J. (1984). *Zarys leksykologii i leksykografii polskiej*. Warszawa.
- Lewicki A.M. (1982). *Problemy metodologiczne wariantowości związków frazeologicznych*. W: A.M. Lewicki (red.). *Stalność i zmienność związków frazeologicznych*. Lublin.
- Müldner-Nieckowski P. (2003). *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa.

Summary

About Phraseologisms in the Contemporary Jargon of Russian Drug Addicts

This article focuses on the issue of drug nominations above the word level. It has been assumed that every jargon expression composed of two or more elements is a phraseologism. The analysis encompasses 274 phraseological expressions excerpted from the most recent lexicographic sources. Among the analyzed drug nominations there were observed all kinds of expressions divided according to semantic as well as formal criteria. Moreover, phraseological phonetic, morphological-grammatical, word-formation and lexical variants were distinguished.